

HANS MÜNSTERMANN

DE ONDER- STROOM

EEN ODE

De schutter

Te midden van de bonte verscheidenheid van jassen en koffers en zoekende mensen bevond zich een jonge man die mijn aandacht trok. Hij rekte zich uit en keek rond. Kennelijk stond hij op de uitkijk, in afwachting van nieuwe gezichten, en gaf antwoord op vragen van voorbijgangers die zochten naar een ankerpunt. In zijn houding zag ik een aarzeling, alsof hij zeer sterk was maar zijn kracht behoedzaam wilde aanwenden. Opeens herinnerde ik mij alles. Verbeelde ik mij dat hij het was? Het leek allemaal zo kort geleden nog. Ik wilde weten of ik mij niet vergiste en liep op hem af.

‘Guten morgen,’ zei hij.

Daar schrok ik toch van.

‘Was kann ich für Sie tun? Haben Sie einen Wunsch? Sag es mir.’

Ik was verbaasd over hem, een jongen nog, achttien jaar, misschien iets ouder, precies zoals in mijn herinnering, nog maar net volgroeid. Een frisse verschijning en sympathiek, in zijn blauwe pak met het witte hemd. Eindelijk een bekende.

‘Wie bent u?’ vroeg ik.

‘Ik ben Michael,’ antwoordde hij.

‘Wij hebben elkaar al eerder ontmoet,’ zei ik.

‘*Ach so?*’

Ik beschreef hem het bos, de grauwe lucht en de jongens naast mij. Het peloton stond heel dichtbij, ik kon hem goed zien. De scheve helm, de flikkering van het grauwe licht in zijn bril. Hij was de langste in een rij van rekruten. ‘Weet u het nog?’

Hij had aandachtig geluisterd en zei: ‘Een bos?’ Hij staaarde een eeuwigheid vragend naar mij, naar mijn zwarte pak, naar mijn hemd en de bloedvlek. Toen drong het tot hem door. Ik zag de schok door hem heen gaan. Hij was het.

‘U hier?’ vroeg hij.

‘Ja,’ zei ik.

We waren allebei met blindheid geslagen.

Hij leek haast te knielen. ‘Ja, ik herinner mij die dag.’

Toen wendde hij zijn blik af over het water. ‘Nu weet ik niet wat ik moet zeggen of doen. O, ik schaam mij diep.’ Hij leek ten einde raad. ‘Blijf alstublieft bij me,’ zei hij, ‘ga niet weg.’

‘Ja graag,’ zei ik, ineens blij en ontroerd. We konden nog een uitweg vinden, uit alle schuld en pijn. Misschien.

‘Ik zal nooit stoppen met denken aan dat moment,’ zei hij.

We lachten ongemakkelijk. Ik voelde iets voor de jonge man, van top tot teen gevuld met charme. Ik keek in zijn ver uiteenstaande ogen. Hij staaarde me aan alsof hij nog steeds het geweer vasthield, de mogelijkheid overwegend om het bevel te negeren en niet te schieten. Hij wilde zich uitgebreid verontschuldigen. ‘Dat verandert niets, ik kan het niet ongedaan maken, maar ik wil alles voor u doen. Vindt u dat goed?’

Misschien was hij een afgezant van de genade.

We waren in een park of een tuin op onmetelijk water, in de schemering, waar ik een zeil hoorde klapperen. Wat ik zag of vermoedde was de oude havenstad die ik zo goed ken. We beten allebei op onze tong.

‘Wat is er precies gebeurd?’ vroeg hij. ‘Vertel me uw geschiedenis. Wij moeten elkaar nader komen.’

Mijn schutter was een gentleman. Ik stak van wal en sprak voor de vuist weg een preek waarvoor ik mijn hele leven had geoefend. Ik herinnerde hem aan de dag, en alles wat eraan voorafging, een stroom die steeds breder werd, vol levende herinneringen aan een oud, ondoorgrondelijk tijdperk.

Ik vertelde hem hoe Zwaan en mij op het platteland van Oost-Groningen een boodschap van Esther bereikte vanuit Amsterdam: *‘Ik verkeer in grote nood. Kan ik een tijdje bij jullie logeren?’*

Toen begon een ware storm die over ons heendenderde en die eindigde in een bos, waar ik secondenlang, of waren het uren, tussen de stammen stond, volkomen stil en volkomen alleen. Het was in een zware herfst, de zon stond onzichtbaar aan de hemel. Voor een man zo vrolijk en luchthartig als ik was het, op z'n zachtst gezegd, ongewoon. Ik had altijd gezelschap, tot die dag en dat uur. Ik was steeds onder vrienden, ik hield van mensen.

Maar daar stond ik, onder de druipende takken in dat Gelderse bos, tegenover dat vuurpeloton, in afwachting van de grote kou. Er bestond alleen nog waanzin, te danken aan iemand die mijn leven omver wierp, of iets. Pal tegenover mij stonden soldaten, uit naam van de Führer. Als een slag in het gezicht van alles en iedereen die ooit geboren was. Vijf jonge mannen naast mij, eenzaam en alleen. Ik wou dat ik kon zeggen dat het een droom was.

Ik weet niet meer hoevéél soldaten tegenover mij stonden. ‘Twaalf,’ zei Michael. Stram in de rij, geweren aan de voet. Onder de helmen krachtige ogen, wilde hersenen, kinderdartelheden, de speel-

genoten, de buren, het meisje op het land met de strooien hoed en de sierlijk bevende eerste kus. Wonderlijk tafereel voor de toevallige passant, op zijn herfstwandeling door het bos. De mannen sterk, haast hooghartig fit. Ze hadden nog geen vrouw, geen kinderen. De jongste soldaat was iets langer, zijn helm stond ietsje scheef.

‘U stond verwonderd naar mij te kijken,’ zei Michael.

Ik wás ook verwonderd. Ik dacht: is hij een kind? Ik keek nog eens goed. De knaap kon toen het bevel klonk zijn geweer niet *blitzschnell* omhoog krijgen.

Hij stond mij vreemd nabij. Ik zag mijn zoon voor me, een peuter nog, zijn zwakke spiertjes – wat weegt zo’n wapen? – en ik voelde liefde opwellen. Misschien was mijn blik troebel, zomaar ineens, terwijl ik daar stond. Ik zocht naar de ogen van mijn jonge beul. God, die knaap zat in de knel. Hij liet me niet los, tussen boomtoppen die veranderden in kranten, voorbijgangers, kalenders. Ik moest gaan, voorgoed.

Terwijl ik neerzonk, maakte mijn hand een wak in de lucht of het licht of in water, alsof ik op een keukentrapje stond... de hand boven de emmer, klaar om de ramen te zemen, het plafond te verven... Tussen de bomen was een opening, een

luchtspiegeling. Ik viel en zag een klein bootje met een kind, mijn zoon, in de zomer op het meer bij Paterswolde. Zo gleed ik omlaag in een geur van rokende lopen. De knie van een andere vallende man raakte me aan. Ik staarde naar zijn rug in het grijze licht en dacht: ik zie mezelf weerspiegeld. Waar zijn we, waar bevind ik mij?

Ze zeggen: op het moment van sterven zie je heel je leven voorbijkomen. Zo op die wijze viel ik neer – toen is alles geschreven: hoe ik bestond en viel, het begin en de afloop. En ik zag ook alles wat ik van jouw leven wist en voorzag, of meende te weten, mijn zoon. Ik knikte naar je in dat bootje, knikte dat ik het wist, en fluisterde dat ik zou waken en wachten. Mijn val was als de klap van een slopershamer. Alles zag ik drijven, vliegen, ik zag wolken en bruggen en mensen die we gekend hadden, en laat daglicht. Ik kon niets meer doen. Ik stopte. Alleen de herinnering werd niet vernietigd.

We zaten aan tafel. Ons kind, met zijn vingers naar mij graaiend. Het raakte mijn hart. Zwaan met haar oerkracht, die zou overleven, hardop de bijbel lezend – niet als kinderspel of theologisch tractaat, maar als voedsel om te verslinden. Zoals zij sprak over Adam. Over Esther! Van wie moet je houden? Wie geloven? Wie liefhebben? Hoe moest

de wereld zijn? Hoe mensen? Die sfeer hing er nog. En boem! Rauwe woorden klonken in mijn hoofd. Verwarde kreten.

Na de schoten belandde ik in een onzalig schemerig oord. Geen begrafenis, geen cake of koffie, geen grapjes. Ik had gevoeld hoe handen mij uit een boomgaard schoven, over een drempel, ik had geen idee in welke richting. Uren en dagen waren vervloeid, de tijd stond stil of was op hol geslagen. Alleen het gruwzame onbehagen dat ik had achtergelaten, onbeholpen woorden, pikzwarte krantenkoppen. Het duivelse. Waar was ik?

In de enorme drukte om me heen zocht ik naar iets wat ik herkende, naar kleding, schoeisel, hoeden, fietsen, iets uit mijn eigen tijd. Ik verlangde naar de bekende gezichten, naar mensen die ik ooit ontmoet had, vrienden, mijn grootste liefde, mijn kind. Hoe was alles verdergegaan? Met de wereld, mijn familie, mijn zoon? Ik wilde mijn dierbaren koesteren, alles bewaren.